

ІНОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОБОТИ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК

Управління культури та охорони культурної спадщини
Черкаської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради

Інноваційні форми та методи роботи публічних бібліотек

Методичні рекомендації

Черкаси 2025

**УДК 027.021:159.9:355.1
І66**

Укладачки	Н. Д. Вітавська О. О. Чепурна
Редакторка	О. І. Дяглюк

Інноваційні форми та методи роботи публічних бібліотек : методичні рекомендації / Упр. культури та охорони культур. спадщини Черкас. облдержадмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради ; [уклад. Н. Д. Вітавська, О. О. Чепурна]. – Черкаси : [б. в.], 2025. – 9 с.

У методичних рекомендаціях «Інноваційні форми та методи роботи публічних бібліотек» представлено сучасні підходи до діяльності бібліотек в умовах соціальних викликів, зокрема війни. Основну увагу приділено бібліотерапії, підтримці ментального здоров'я та психологічній допомозі військовим у хабах.

УДК 027.021:159.9:355.1

Сучасні публічні бібліотеки поступово трансформуються із традиційних книгозбірень у багатофункціональні культурно-інформаційні простори. В умовах воєнного стану, соціальної напруги та викликів сьогодення бібліотеки все більше виконують роль соціальних інституцій, що забезпечують підтримку громади, сприяють ментальному здоров'ю та психологічному благополуччю. Застосування інноваційних форм і методів роботи дозволяє закладам бути більш гнучкими, відкритими до змін і максимально корисними для своїх користувачів.

У бібліотечному просторі набуває особливого значення бібліотерапія –метод психологічної допомоги, що передбачає використання художньої літератури для покращення емоційного стану людини. Адже читання та обговорення творів сприяє само-рефлексії, емоційному розвантаженню та пошуку внутрішніх ресурсів.

Форми реалізації бібліотерапії в публічних бібліотеках:

✓ **Клуби терапевтичного читання та хаби**

Клуби терапевтичного читання – це форма колективної роботи, яка передбачає спільне читання, обговорення книг та обмін думками з метою покращення психоемоційного стану учасників.

Приклади діяльності:

- читання вголос та самостійне читання з подальшим обговоренням;
- вправи на рефлексію: «Що б я сказав герою?», «Як ця книга відгукнулась мені?»;
- творчі завдання: малювання емоцій після читання, лист герою, написання історій;
- запрошення психологів: емоційне розвантаження, супровід важких тем;
- інтерактивні формати: обговорення в колі, діалоги, сторітелінг, мінітренінги.
- Тематичні клуби:
 - Клуб «Книга як ліки» – орієнтований на внутрішньо переміщених осіб, ветеранів і людей у стресових станах. Проводяться колективне читання творів психологічної тематики, обговорення пережитого досвіду через призму героїв книг, сесії з психологом;

➤ Клуб «Читаємо з душею» – для літніх людей та ВПО. Учасники читають літературні твори, діляться власними історіями, пишуть рефлексивні нотатки, вірші;

➤ Клуб «Терапевтичне читання: молодь про себе» – для молоді, з обговоренням тем самоідентичності, стосунків, ментального здоров'я. Застосовуються артвправи, інтерактиви, діалоги з авторами;

➤ Проект «Книги, які обіймають» – у партнерстві з ГО психологів, поєднує читання з арттерапією: малювання, колажі, мінівистави за мотивами книг.

- Додаткові заходи:
- індивідуальні консультації з підбору книг відповідно до запиту;
- тематичні книжкові виставки «Книга, що зцілює»;
- бібліотерапевтичні зустрічі з психологами та бібліотекарями;
- онлайн-марафони читання та літературні флешмоби.

Практика бібліотерапії особливо ефективна при роботі з підлітками, людьми поважного віку, а також у випадках посттравматичного синдрому, депресивних станів та кризових періодів.

Ментальне здоров'я стало одним із пріоритетів у роботі бібліотек, особливо в умовах війни, масових переміщень населення та зростання рівня тривожності. Публічні бібліотеки перетворюються на безпечні простори, де кожен може знайти підтримку, інформацію та можливість відпочити від щоденного стресу.

Інноваційні практики з підтримки ментального здоров'я:

- проведення майстер-класів з арттерапії, казкотерапії, музикотерапії:
 - арттерапевтичні заняття: створення інтуїтивних малюнків за темами книг, колажування на тему «Мій ресурс»;
 - казкотерапія, читання та обговорення авторських казок, створених дітьми-переселенцями, казкова медитація;
 - музикотерапія у форматі «Читаємо під музику»: читання поезій під живу музику скрипки або фортепіано, спрямоване на емоційне розслаблення;
 - зони тиші та релаксації у приміщеннях бібліотек;

- тренінги з розвитку емоційного інтелекту та навичок саморегуляції;
- співпраця з психологами та психотерапевтами для проведення груп підтримки;
- організація заходів із залученням фахівців із ментального здоров'я.

Заклади, які успішно працюють у цьому напрямку, здобувають авторитет серед громади як осередки турботи та взаємодопомоги.

Під час повномасштабної війни бібліотеки України стали важливими волонтерськими центрами та хабами допомоги військовим, вимушено переміщеним особам і громадам. Одним із напрямків такої діяльності є надання психологічної підтримки військовим – як безпосередньо у хабах, так і дистанційно.

Основні форми роботи:

- ✓ Створення простору «ветеран-хаб» у бібліотеках

Публічні бібліотеки активно долучаються до процесу соціальної адаптації та психологічної підтримки ветеранів. Особливо важливим є створення в бібліотечному просторі окремих майданчиків – ветеран-хабів, – які об'єднують:

- учасників бойових дій;
- учасників російсько-української війни;
- родини загиблих військовослужбовців (дружин, дітей, батьків).

Мета таких хабів:

- створення безпечного середовища для неформального спілкування;
- надання ресурсів для психологічної реабілітації;
- організація заходів для міжпоколіннєвої інтеграції ветеранів;
- культурно-просвітницькі зустрічі та лекції;
- юридичні консультації спільно з партнерами (ветеранські організації, соцслужби).

- ✓ Хаби медіаграмотності в бібліотеках

Одним із важливих напрямів інноваційної діяльності бібліотек є розвиток медіаграмотності серед різних категорій населення. Особливу увагу слід приділяти літнім людям та уцям, які

потребують доступного пояснення цифрової безпеки, навичок критичного мислення та розпізнавання дезінформації.

Медіахаби в бібліотеках передбачають:

- заняття у форматі «цифровий лікнеп» для пенсіонерів (навчання користуванню смартфоном, реєстрації в онлайн-сервісах, банкінгу, Дії);
- інтерактивні уроки з медіаграмотності для школярів та підлітків;
- перегляди новин з аналізом джерел та обговоренням фейків;
- співпрацю з освітніми закладами, громадськими організаціями, ініціативами типу «Фільтр» чи «Онлайн-безпека»;
- організація зустрічей із психологами для військових та їхніх родин;
- психосоціальна підтримка для військових ветеранів, ВПО (внутрішньо переміщених осіб);
- проведення занять із релаксаційних практик (йога, медитація, дихальні вправи);
- забезпечення доступу до спеціалізованої літератури та медіаресурсів;
- бібліотерапевтичні читання для адаптації після повернення з фронту;
- створення тематичних куточків «Слова підтримки» з листами, малюнками та книгами.

Такі ініціативи зміцнюють емоційний стан військових, сприяють їхній реабілітації, а бібліотеки утверджуються як надійні партнери у справі національного відновлення.

Інноваційні форми та методи роботи публічних бібліотек демонструють, що сучасні заклади – це не лише місце для читання, а й активні учасники соціального, освітнього та психоемоційного життя громади. Запровадження практик бібліотерапії, підтримки ментального здоров'я та роботи з військовими у хабах відкриває нові горизонти для розвитку бібліотек як центрів психологічного добробуту.

Доцільно впроваджувати інноваційні форми роботи в практичну діяльність бібліотекарів:

- постійно вивчати чинні нормативно-правові акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України, розпорядження

Міністерства культури та інформаційної політики, які стосуються тем безбар'єрності, інклюзії та медіаграмотності;

- брати участь у фахових семінарах і тренінгах щодо впровадження інклюзивного простору в бібліотеках;
- ознайомлюватися з аналітичними матеріалами та методичними рекомендаціями від Українського інституту книги, Міністерства цифрової трансформації, Програми «Дія.Цифрова освіта»;
- використовувати офіційні платформи «Без бар'єрів», «Освіторія», «МедіаДрайвер» для підвищення кваліфікації та інтеграції нових практик у свою діяльність;
- постійно вдосконалювати знання у сфері психології та психотерапії;
- співпрацювати з фахівцями та громадськими організаціями;
- розвивати інклюзивні та відкриті до громади форми діяльності;
- популяризувати інноваційні методи серед колег і користувачів.

Публічна бібліотека сьогодні – це простір сили, розуміння та співпереживання. В її стінах формується нова культура підтримки, людяності та взаємоповаги, що є запорукою сталого майбутнього суспільства.

Список використаних джерел

1. Гнатюк, Л. І. Бібліотерапія як інноваційна форма бібліотечної діяльності / Л. І. Гнатюк // Бібліотечний форум України. – 2020. – № 1. – С. 12–16.
2. Горчинська, В. Бібліотека як лабораторія майбутнього: нові функції, інструменти та суспільні ролі в епоху трансформацій [Електронний ресурс] / Валентина Горчинська ; Нац. б-ка Укр. ім. Я. Мудрого. – Режим доступу: <https://oth.nlu.org.ua/?p=11079> (дата звернення: 11.04.2025). – Назва з екрана.
3. Горчинська, В. Бібліотеки для ветеранів: платформи реабілітації та вшанування пам'яті – українські та міжнародні практики [Електронний ресурс] / Валентина Горчинська ; Нац. б-ка Укр. ім. Я. Мудрого. – Режим доступу: <https://oth.nlu.org.ua/?p=10426> (дата звернення: 15.11.2024). – Назва з екрана.
4. Горчинська, В. Збереження ментального здоров'я в публічних бібліотеках: нові можливості та послуги [Електронний ресурс] / Валентина Горчинська ; Нац. б-ка Укр. ім. Я. Мудрого. – Режим доступу: <https://oth.nlu.org.ua/?p=10193> (дата звернення: 14.10.2024). – Назва з екрана.
5. Горчинська, В. Місія бібліотек в часи випробувань: національна пам'ять, освіта та спротив [Електронний ресурс] : Ч. 2 / Валентина Горчинська ; Нац. б-ка Укр. ім. Я. Мудрого. – Режим доступу: <https://oth.nlu.org.ua/?p=10851> (дата звернення: 30.01.2025). – Назва з екрана.
6. Горчинська, В. Роль бібліотек у формуванні медіаграмотного суспільства [Електронний ресурс] : Ч. 3 / Валентина Горчинська ; Нац. б-ка Укр. ім. Я. Мудрого. – Режим доступу: <https://oth.nlu.org.ua/?p=10914> (дата звернення: 09.02.2025). – Назва з екрана.
7. Робота бібліотек в умовах воєнного стану : метод. поради / Департамент культури і туризму Харків. обл. військ. адмін., Харків. обл. універс. наук. б-ка ; ред.-уклад. Н. М. Грачова. – Харків : ХОУНБ, 2022. – 15 с.
8. Чорна, Л. О. Роль бібліотек у збереженні психічного здоров'я населення: новітні підходи / Л. О. Чорна // Психологічні студії. – 2021. – № 3. – С. 45–50.

Методичне видання

**Інноваційні форми та методи роботи
публічних бібліотек**

Методичні рекомендації

Укладачки

Вітавська Наталія Дмитрівна
Чепурна Ольга Олександрівна

Відповідальна за випуск	Л. Д. Дядик
Редагування	О.І. Дяглюк
Комп'ютерне опрацювання	О. О. Чепурна

Формат 60x84/16

Видавець і виготовлювач
Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка»
вул. Б. Вишневецького, 8 м. Черкаси, 18001

Підписано до друку 07.07.2025. Тир. 35.
Ксерокс ОУНБ імені Тараса Шевченка